

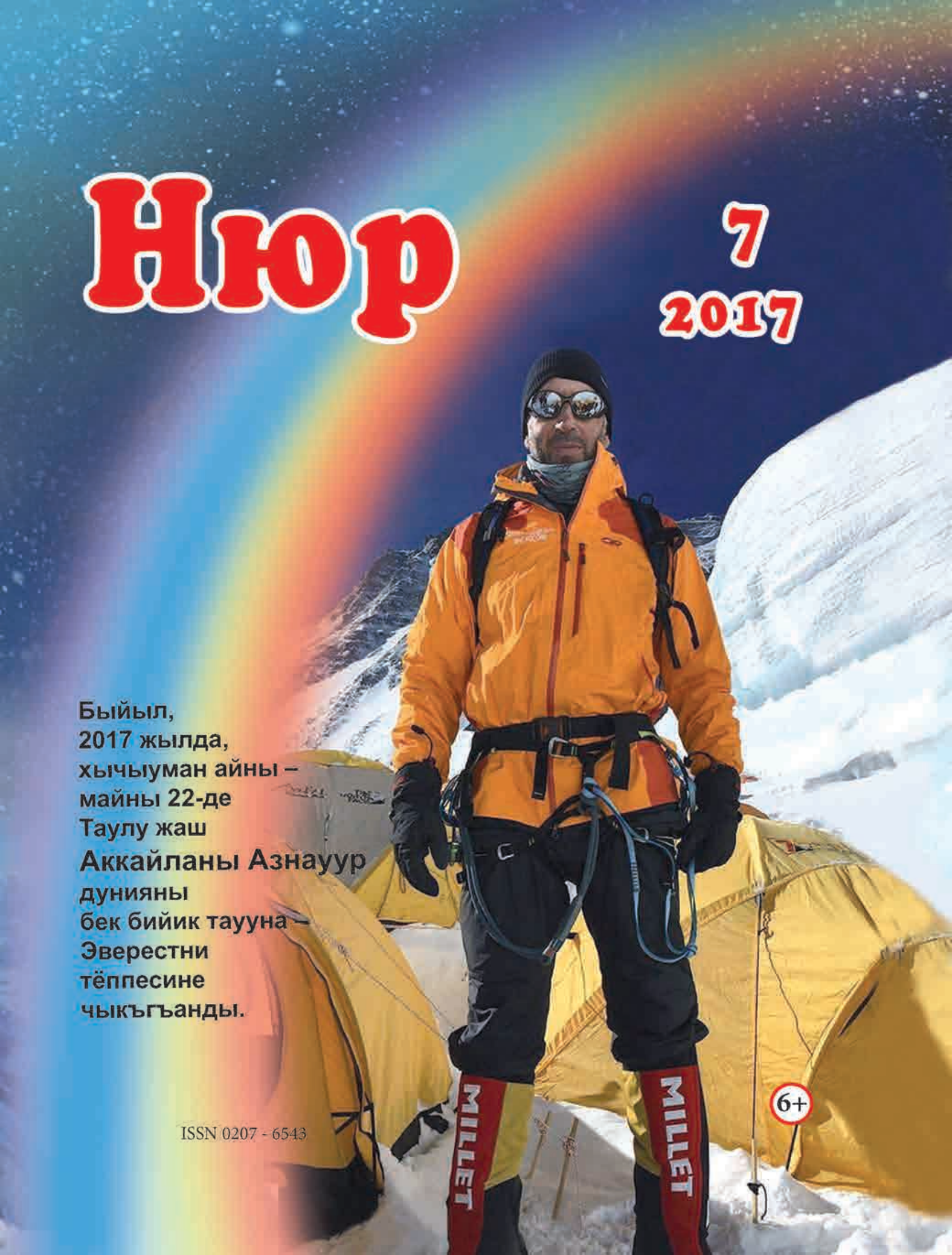
Нюр

7
2017

Быйыл,
2017 жылда,
хычыуман айны –
майны 22-де
Таулу жаш
Аккайланы Азнауур
дунияны
бек бийик таууна –
Эверестни
тёппесине
чыкыганды.

ISSN 0207 - 6543

6+

НАСЫПХА БОЯЛЫРГЪА

Аккайланы Азнауур – дуняны бек бийигине чыкъгъан ючюнчю Таулу уланды. Ары дери – Ёлмезланы Абдул-Халим, 2009 жылда; Хаджиланы Аздор, 2012 жылда.

Къарачай-Малкъар халкъны тарихинде къаллыкъ шартла.

Шимал кавказчылада анча уланы Эверестге чыгъалгъан жаланда бизни халкъды. Къарагъыз тамашагъа: иги кесек такъыйкъаны бу уллу дуня, жер жюзю, аны юсюнде баргъан жашау, – Таулу уланланы «аякъ тюплеринде» бурулуп тургъанды! Бир Аллах бла жулдуздан башха, аладан бийикде зат болмай.

Таулу тау бла бирге жаратылгъанды да, ол анданда алай. Чынтты таулула болгъанлары ючюн. Таулу таусуз болалмазлыгъы ючюн.

Эверест андан бийик болса да, ары да чыгъарыкъ эдиле.

Таула да сюедиле таулуланы.

Бийикликни таулугъа Аллах кеси бергенди.

Гъаршха – космосха – адам чыгъаргъан да Таулуду, Энейланы Магометни жашы Тимур!

Минги Тауну тѣппесине ат бла чыкъгъан да Таулуду! Атлары да – кеслерине ушаш!

Минги Тау Таулуну журтунда орналгъаны да бошдан болмаз да.

Минги тау – Таулуну журтуду. Ата журту! Ата-бабасыны жери! Халкъны сыйы-намысы, насыбы да.

Нек чыгъадыла адамла таугъа. Таулу сыйгъа-намысха, насыпха боялыргъа суйгенден.

Кишиликни суйген,

Ариулукъгъа талпынган,

Бийикликге чакъыргъан, –

Жашасынла Таулула!

Абдуллах БЕГИЙ УЛУ

Къули КЪАСЫН

ЖОМАКЪНЫ КЮНЮ

Бюгон а жомакъ айтырынг ахырыдамы келмейди, аття?

– Угъай, бала. Айтдым ушайды да – бюгон жомакъны кюню туююлдю. Аны да кесини заманы болады. Танг жарыгъыча, Ахшам жулдузуча. Ол да, тау суучукъ кибик, кеси аллына саркъыргъа керекди. Жомакъ айтхан – атха минген кибикди. Адамгъа къанат береди. Аны, Ако, жаланда ахшы адамла ангылайдыла. Аман адам жомакъны суймейди. Ангыламайды.

– Иги адамла уа кимледиле?

– Иги адамламы?

– Хау.

– Иги адамла уа кимледиле – ишлерин иги этгенле. Башхалагъа тюз ниет тутханла. Кишиге зарланмагъанла. Къоншусуну гыржынын неда жерин сыйырмагъанла. Ахшы адамла – кишиликлери болгъан, чомарт, огъурлу адамладыла. Ма иги адамла – сени ананг Саният, атангы къарындашы Тебо, назмучу Кязим, сокъур уста Къайсын. Бизни элде иги адамла аз туююлдюле.

– Сен а, аття?

– Мен а – не? Мен а – жомакъ айтыучу.

– Аман адамла жомакъ айтамыдыла?

– Иги адамла. Аман адамны къайгысы жомакъ туююлдю. Аны жомакъдан, жырдан да хапары жокъду. Ала анга керекмейдиле.

– Сора сен иги адамса да, аття?

– Ай сени!.. Болду энди, Ако, къойдукъ, – деп, Горда хапарны башха жанына бурургъа суйдю.

– Аття, къаштуй Мажит а жомакъ къурай билемиди?

– Угъай.

– Айта уа?

– Айта да билмейди.

– Нек?

– Аллах алай жаратханды да, андан. Огъурсуз адамла жомакъ айта билмейдиле...

ЖАШАУДА БЕК АУУР СОРУУ

«Сен халкъынга не этгенсе?» – деп сорсала: «Минг бла эки жюз жыр жыйгъанма» деп махтаныргъа боллукъма», – деген эди Къарачайны айтхылы жырчысы, назмучусу Хубийланы Магомет 50 жылы толгъан кюн. Да, хоу, махтаныргъа эркин эди! Хар жылына – 24 жыр! Аны магъанасы: хар жылдан суугъа бата тургъан анча адамны ёлюмден къутхаргъандан кем туйюлдю! Ол къаллай Жигитликди! Къаллай Акъылманлыкъ!

Балачыкъ, сен да, Аллах айтса, ёсюп, уллу болурса. Санга да сорургъа болурла: «Сен а халкъынга не игилик этгенсе?» – деп. Бу затны юсюнден бююн ойлансанг, артда кёп да тынч болур, ол ауур соруугъа жауап этген. Анга адам, сёзю бла угъай, иши бла, жашауу бла жауап этеди.

А. Бегий улу

ХУБИЙЛАНЫ Магомет
(1929–1987)

АНА ТИЛИНГ

Хар кимге да багъалы – ана тили,
Хар кимни ана тили – батмаз кюню.

Шоркъулдап баргъан суула – ана тилинг,
Бу ёхтем, мийик таула – ана тилинг.

Анангдан ичген сютюнг – ана тилинг,
Белляуунг, юйюнг, бетинг – ана тилинг.

Бу жерден чыкъгъан къудурет – ана тилинг,
Сый, намыс, насып, хурмет – ана тилинг!

Нарт пауружла – алтын жазнабыз

НОГЪАЙЧЫКЪНЫ ЁРЮЗМЕКГЕ АЙТХАНЫ

– Мен а сени кѣп кыйнадым, Ёрюзек,
Кѣп кыйдырдынг, кѣп айландынг, Ёрюзек.
– Мен а, – дейди, – сени бла бир кишилик кѣрюр эсем дегенем,
Ай, Ёрюзек, санга да мен аны ючюн келгенем.
Ай, Ёрюзек, мен а санга ышаныб а турганем,
Да, менде да бир кишилик ышаны бар сунганем.
Да ма, ол юч эмеген да аны бла толду да!
Акъ жылкы да кесибизни болду да!

Юч да залим бола элле ала уа,
Жылкыбызны сюрген элле, талаб а.
Ол биз кѣрген Къуру-Журтда жашай элле алгын а,
Адам эти ашай элле алгын а.
Биз да, – деди, – юч да къардаш болаек,
Биз да, – деди, – Ногъай-Журтда къолаек.
Бир къардашым Къуру-Журтха кетген эд,
Къуру-Журтда ол а уруш этген эд.
Да аны уа Къуру-Журтда ѳлтюрдюле атыб а.
Мен да ары аны ючюн барган эдим къайтыб а.

Да, экинчи къардашым да къан алыргъа кетген эд,
Деуле бла ол да уруш этген эд.
Уру-Журтда ѳлтюрдюле аны уа.
Мен да андан къайтхан эдим ары уа.

Эмегенле жангы уруш ачдыла да,
Адамла да алайладан Толу-Журтха къачдыла, дей.

Да биз энди ючюбюз да ёлдюк да,
Ол юч деу да ёлдюле да, кёрдюк да.

Ай, Ёрюзмек, сен а, – дейди, – кюйлюенг,
Мен а, бери жетгинчи, ёллюк туююлем,
Анам санга аманатды, – дегенди.

Ногъайчыкъ да, ахыр сёзюн айтыр-айтмаз, ёлгенди.

* * *

Ёрюзмек да Ногъайчыкъны осуятын толтурду.
Жылкъыны да сюрюп келип, Нарт Элинде олтурду.

Нарт Эли да:

«Жылкъы сюрюп келди Ёрюзмек!» – дегенди.

Ёрюзмег'а: «Угъай, – дейди, –

Ёрюзмег'а ёлюп, – дейди, – келгенди».

АХМАТЧЫКЪ БЛА ЖИЛЯН

Кёчгюнчюлюкде Орта Азияда болгъан ишди бу.

Ахматчыкъ, атасы, тамата къарындашчыкълары, эгечи да ёлюп, жангыз ана-сы бла къалгъанында, жарлыны бузоуу ёгюзлюк этер дегенлей болду...

Бир жол анасы бла чюгюндюр бахчагъа барды. Кюн асыры къыздыргъандан, чыдап болмазчады. Тюш кезиуде бир кёлеккечикге къысылып, бираз солуу алдыла, ауузланган киби да этдиле. Анасыны кёзю къалкъыугъа кете башлагъанын эслеген Ахматчыкъ:

– Ання, арыгъанса, тыянып бираз солурменг? – деди.

– Хо, жашым, кюн къыздыргъаны селейгинчи, бир кесекчик къалкъыйым, сен а къатымдан узакъ кетме, охому?

– Къоркъма, ання, бир жары да кетмем.

Ахматчыкъ, анасыны къатында олтуруп, чёпбаш бла жубана тургъанлай, бир жылтырауукъ жилянчыкъ ала таба созулуп келгенин эслеп, секирип ёрге турду. Ол да жеринден тургъан кезиучюкге, жилян олсагъат къалкъыгъан анасыны ауузуна ташайды да кетди! Ахматчыкъ, асыры абызырагъандан, не этерин билмей, симсиреди. Бир кесекден жилян, башын тышына къаратып, сызгъырып башлады. Аны тауушуна тюз аныча дагъыда бир башхасы аны таба сюрелип башлады. Жашчыкъ, аны да къайры жол тутханын ангылап, къаура таякъчыкъ бла артха-артха атып, нёгерине жууукълашдырмаздан иги кесек кюрешди. Ол бири уа, нёгери келмегенине, шош чыгъып келип, анга къошулду да, экиси да бирге алайдан узайдыла.

Ахматчыкъ, анасын уятды.

– Ання, жукъладынгмы бираз? – деп сорду, бир жукъ да болмагъанча. Аннякагъа бир хата этмеге эди ол жилян деген къоркъууда.

– Хоу, балам, жукъладым. Арыгъаным да кетди. Алай тюшюмде-тюнюмде да, ичим бир салкъын болгъан эди, – деди. Сора жашчыгъыны бети агъарып, тер басып тургъанын кёрген ана, дыгаласха къалып:

– Жашым, ананг ёллюк, кюн тюбюндеми турдунг, былай суу-салам нек болдунг? – деп сорду.

Ахматчыкъ, кёргенин айтып анасын къоркъутургъа болмай:

– Угъай, ання, салкъында тургъаным ючюн болур, – деп къойду...

Ахматчыкъ, уллу жаш болуп, Кавказгъа къайтханларындан сора, къайда кеч айтхан эди анасына жиляны халпарын. Кёчгюнчюлюкню ол исси кюнюнде анасын ёлюмден къутхаргъанын да билмей.

ЖЮЖЕКЧИК

Жюжекчик жашап болгъанды. Бир гитчечик. Ма быллайчыкъ:

Алай ол кесин бек уллугъа санай эди. Менича ким барды деп, башын да кёкге кётюрюп. Ма былай:

Аны уа анасы бар эди. Анасы балачыгъын бек суйгенди. Анасы кеси да ма быллай эди:

Анасы анга къуртчукъла ашатып болгъанды. Ол къуртчукъла да ма быллайла эдиле.

Бир жол бир Къара Киштик, ананы юсуне чапханды да, арбаздан къыстагъанды. Ол Къара Киштик да ма быллай эди:

Жюжекчик хуна жанында кеси кьалып кьалгъанды. Къараса: бир уллу кызыл хораз хуна башына секирип мингенди да, бойнун созуп кючюнден келгенича кычыргъанды: «Ку-курий-ку-ку-у!» Сора башын буруп, тегерегине ёхтем къарагъанды: «Кимди менича батыр? Кимди менича жигит?» – дегенди да.

Жюжекчик аны алай этгенин бек жаратханды. Ол да бойнун ма былай созгъанды:

Кючюнден келгенича чююлдегенди: «Чюу-чюу-чюу!.. Мен да батырма! Мен да жигитме!» – дейме дегенди да, алайда бир батмакъ кёлчюкге «доп» дегенди да, жыгъылгъанды да кьалгъанды. Ма былай:

Батмакъда уа бир макъа. Олтуруп, къарап тура. Жюжекчикни кёргенди да, кюлгенди: «Бакъ-бакъ-бакъ! Бакъ-бакъ-бакъ! Алыкъа хораз болургъа санга эрттеди! Асыры хораз сундунг кесинги!..» – дегенди да. Ма быллай эди ол макъа уа:

Бу кезиуде жюжекчикни анасы чабып жетгенди. Балачыгына жарсыгъанды, жапсаргъанды. Ма былай.

А. БЕГИЙ УЛУ кёчюргенди

КЪОЧХАРПАНЫ Леман

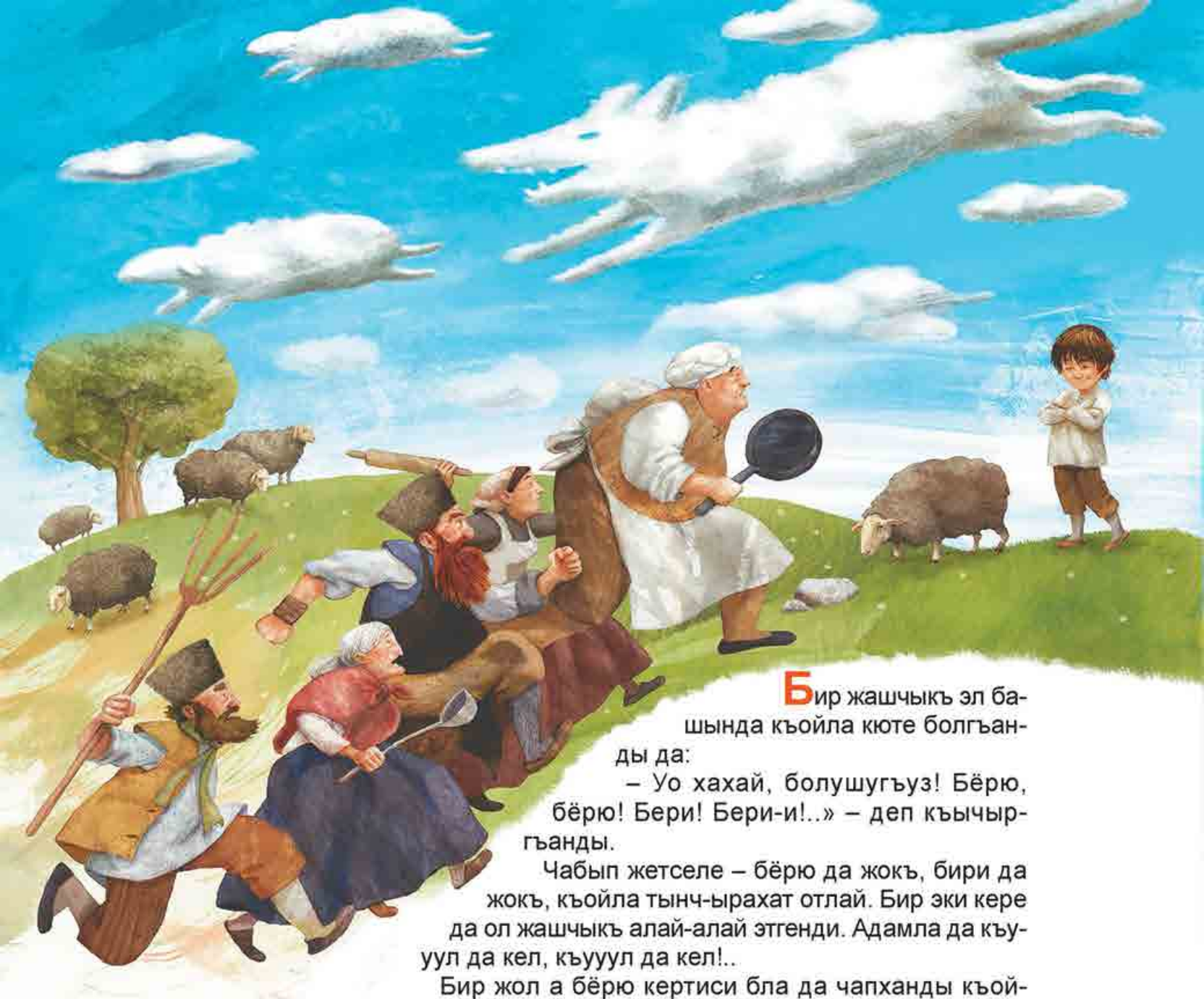
АЙ АППА

Ай Аппа, Ай Аппа!
Ай Аппаны – акъ тону,
Ким кийдиреди эке анга?
Кёзлюгюн, таягъын да
Ким табып береди къолуна?
Жулдузламы бередиле?
Жулдузла Ай Аппаны
Туудукъларымыды эке?
Ай Аппаны ашарыгъын
Ким биширеди эке анга?
Ким жууады эскисин,
Анасымы жууады?
Булут сууму тегеди анга?
Ай Аппаны ююю къайда?
Кёкдеми жашайды, жердеми?
Нек кёрюнмейди ол бизге?
Ай Аппа ёлдюмю огъесе?
Кёкгеми кёмдюле аны?
Жергеми кёмдюле эке?

Ё
Т
Ю
Р
Ю
К
Ч
Ю

Бир жашчыкъ эл башында кьойла кюте болгъанды да:

– Уо хахай, болушугъуз! Бёрю, бёрю! Бери! Бери-и!..» – деп кьычыргъанды.

Чабып жетселе – бёрю да жокъ, бири да жокъ, кьойла тынч-ырахат отлай. Бир эки кере да ол жашчыкъ алай-алай этгенди. Адамла да кьууул да кел, кьууул да кел!..

Бир жол а бёрю кертиси бла да чапханды кьойлагъа. Жашчыкъ биягъы:

– Уо хахай, болушугъуз! Бёрю, бёрю!.. – деп кьычырып кюрешгенди. Киши да келмегенди.

Бёрю да кьойланы кесгенди да кетгенди.

«НЮРНЮ» АЛТЫН КЮБЮРЧЕГИ

Кёрдюнгомю, багъалы шуёхум, ётюрюкчю кьойларын бёрюге кьалай кьырдыргъанын? Кёрдюнг эсе, кеси сёзлеринг бла атанга-ананга хапарын айт. Не айтырыкъларын да эшит – жаратдыламы, жаратмадыламы. Кесинг да бир хапарчыкъ жазарса, охому? Киштикни, итчкини юсюнден болса да. Аланы кьылыкъларын, кеслерин кьалай жюрютгенлерин. Киштик неге макъыргъанын, итчик кимге юргенин. Не затны суйдиле, нени суймейдиле. Ол затларына эс бураса да? Кьысхасы, кимни, нени юсюнден жазарынгы менсиз да билесе. Жазгъанынгы манга жиберирге унутма ансы. Мен АЛТЫН КЮБЮРЧЕКГЕ салырча. Болсун?..

Салам бла, «НЮР»

чуу-чуу-чуу ААА...

Билал ЛАПАН

КЪАЛАЙ ИГИДИ ЭЛДЕ!

Макъачыкъ къур-къур эте,
Кишиучюк хур-хур эте,
Кёгюрчюн мур-мур эте,
Жюжекчик жюу-жюу эте,
Къаргъачыкъ къар-къур эте,
Кючюкчюк хап-хуп эте,
Суу ичсе – чап-чуп эте,
Ох, къалай игиди элде!

Элияс ЭФЕНДИ

КИШИУЧЮК БЛА КЪОРКЪАКЪ ЧЫЧХАНЧЫКЪ

– Кишиу, кишиу!..
– Мияу, мияу!
– Не ашаренг?
– Жау, жау...
– Чычханчыгъ а къай-да?
– Ол а ма алай-да!
Тешикчигинден къарап...
Бурхучукъланы марап...
Чыгъаргъа къоркъуп бери.
Мен а:
« – Къоркъма, чыкъ!» – десем,
Ол а:
« – Хы, – деп. – Чыкъ кесинг!
Алайлай тутуп къойсанг,
Алайлай жутуп къойсанг!!!»

БИЛЛЯЧА

1	2	3
8	Къ	4
7	6	5

Бош уяланы харфла бла толтуруп, төгерегине окьулурча, **Къ** бла башланган 8 сөз чыгар. Не сөзле болгъанларын бил. Билмегенинги билгенлеге сор. Соргъан айып туюлдо. Билмеген айыпды.

«Нюрню» 5-чи (2017) санында басмаланган БИЛЛЯЧАНЫ ЖАУАБЫ

ж	й	л
а	а	а
ш	а	Т
а	а	а
х	у	р

Ортасында **Т** харфдан башлап, төгерегине окьулгъаны: ТАЖ, ТАЙ, ТАЛ, ТАП, ТАР, ТАУ, ТАХ, ТАШ. Сөзле жерлери алышынып жазылыргъа да боллукьдула.

МА ДАГЪЫДА...

Бу эки суратда 10 башхалыкъ ким табар?

АТАЛА СЁЗЮ – АКЪЫЛНЫ КЁЗЮ

Ат, айланып, жерин табар,
Эр, айланып, элин табар.

Ахшы атаны – жашы иги,
Ахшы ананы – къызы иги.

Ахшы болсанг – атынг чыгъар,
Аман болсанг – жанынг чыгъар.

Жаш эркеси бёрю болур,
Къыз эркеси тели болур.

Малны халын бакъгъан билир,
Отунну халын жакъгъан билир.

Эрттен къонакъ къонакъ болмаз,
Эрттен жауун узакъ бармаз.

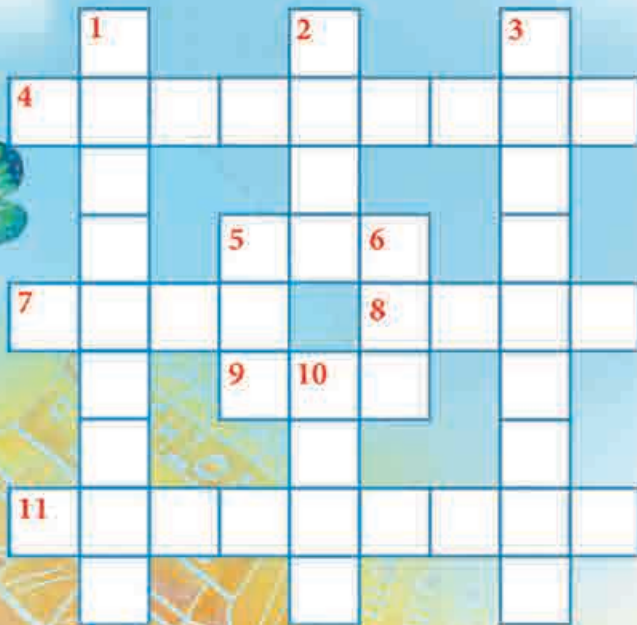
Аты аман – алгъа чабар,
Ханты аман – алгъа къабар.

СУРАТНЫ
СЮЙГЕНИНГЧА
БОЯ

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 4. Ауруудан ауурду, ол салгъан жара сау болмаз. 5. Адамда да барды ол, китапта да барды ол. 7. Сюрюуден айырылса, бёрюге азыкъ болур. 8. Ашлыкны ол юйге ташыйды, чана уа – базаргъа элтеди. 9. Агъы болмагъан аны ичеди. 11. Аллы – алгъышлыкъ, арты – ...

ЁРЕСИНЕ: 1. Нарт таурухлада Ачей улу Ачемез бла демлешген деу. 2. Сууда да жюзеди, кёкге да учады. 3. Кязим ол элде да жашагъанды. 5. Бешикдеги ненча тюрлю? 6. Эртте тургъанны эркек аты не табар? 10. Аны тартылгъанын ат билир.

«Нюрню» 6-чи (2017) санында басмаланган СЁЗБЕРНИ ЖАУАПЛАРЫ

ЭНИНЕ: 4. Ана. 6. Азат. 7. Боза. 8. Аса.

ЁРЕСИНЕ: 2. Алан. 4. Ата. 5. Аба. 9. Саба.

СЁДЕГЕЙИНЕ: 1. Арба. 3. Алма. 8. Аппа. 10. Амма.

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «ННОР» («Свет») № 7-2017 г.

Выходит с января 1982 года
На балкарском языке

Учредители:
Министерство культуры КБР,
Общественная организация «Союз писателей КБР».

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧИЕВА

Редакция:
А. БЕГНОВ
М. БЕШТАЕВ
Т. БИТТИРОВА
Ж. ГУЗЕЕВ
Ф. МАМАЕВА
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККИЗОВОЙ

Компьютерный набор и верстка
А. БОЗНЕВОЙ

Свидетельство о регистрации
ПИ № ТУ07 - 00102 от 24.12.2014 г.
Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР
Подписано в печать
18.07. 2017 г.
Выход в свет
31.07. 2017 г.
Формат 60x90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
журнальная рубленая
Печать офсетная
Усл. кр.-отт. 8.
Усл. печ. л. 2.
Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 1280 экз.

Заказ № 86

Индекс 73908

Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта Россия» – 13,87 руб.;
за 6 месяцев – 83,22 руб.

Адрес редакции: 360017,
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
zhurnal_nur@mail.ru

Адрес издателя: 360017
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
ГКУ «КБР-Медиа».
Дом печати.

Отпечатано в типографии
ООО «Тетраграф»
360000, КБР, г. Нальчик,
пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленного электронного оригинал-макета.

АККАЙЛАНЫ АЗНАУУР:

«Бизни да тауну тѣппесине жетгенибиз – тангны да атханы!... Деменнгили бийикле... Тюз чукуйларында кюнле жылтырай-жана... Эншгелеринде уа – алтыннга, кюмюшге боялган, толкунланган булут тенгизле! Бийкге къараб а – кѣк теренлиги. Чынгыл! Аллахны кючюн алайда сездим. Адам муратына жетген такыйкъа! Хошлукъ. Зауукълукъ. Миллетиме, дунягъа тынчлыкъ, мамырлыкъ тиледим!»

Сабийле, кѣремисиз, къаллай ариу сезим келгенди Таулу жашны – Аккайланы Азнауурну эсине, дуняны бек бийик тауну тѣппесине чыкъган заманда! Сиз да аныча болургъа итинигиз!

Умуту болмагъанны муратына жетмейди. Умутха жетерге къаст этмегеннге насып келмейди. Насыплы уланла болугъуз!

Таугъа ѳрлерге таулуладан жигит барды деселе уа, ийнанмагъыз!

Таулу сезими бла туууп ѳсген, таулары макъамларын сезген ѳрлеялады бек алгъа не бийикге да!

Ыспас эм махтау Жигит уланлагъа.

Сиз да, сабийле, Аллах айтып, къарап-къарагъынчы ѳсюп жетерсиз, ариу, жигитлик ишлеригиз бла дуняны сейир да этди-рирсиз!

Мен анга бек ийнанама!

Жашла, къызла таугъа чыгъадыла...

грлеу барады...

Алай эсе уа – жашау да барады.

Жашауугъуз кѣп болсун!

САБАНЧЫЛАНЫ Ариу

